

Diepe wortels creationisme

Geplaatst: 24 september 2011 06:08, laatste wijziging: 28 september 2011 12:00

Ab Flipse • promovendus wetenschapsgeschiedenis aan de Vrije Universiteit en medewerker van ForumC.

Het creationisme is populair onder orthodox-protestantse christenen in Nederland. Toch wordt het ook bestreden als 'Amerikaanse pseudowetenschap', die door de EO in Nederland is geïntroduceerd. Maar gereformeerden omarmden het creationisme al lang voor de oprichting van de EO.

'Het creationisme', aldus de Nederlands-gereformeerde dominee Smouter tijdens het Darwinjaar, 'is Amerikaanse pseudo-wetenschap, die door de EO in Nederland is geïntroduceerd'. Het creationisme zou in de jaren zeventig op de golven van de evangelisering Nederland hebben bereikt en door de EO, in de tweede helft van de zestig opgericht, min of meer aan de gereformeerden zijn opgedrongen.

Deze visie plaatst ons voor een raadsel. Tegenwoordig bestaat in Nederland in de breedte van het orthodox protestantisme - van evangelisch tot reformatorisch tot gereformeerd - grote steun voor het creationisme. Het lijkt onwaarschijnlijk dat dit louter de verdienste van de EO is.

Dit is dan ook niet het geval. Juist Smouters eigen neocalvinistische traditie is gedurende de twintigste eeuw een vruchtbare voedingsbodem geweest voor het creationisme.

De gereformeerde voormannen Kuyper en Bavinck waren in hun tijd heel kritisch over de evolutietheorie. Kuyper hield er in 1899 zelfs een grote redevoering over, waarin hij betoogde dat de theorie een onlosmakelijk onderdeel was van de materialistische wereldbeschouwing.

Gereformeerden zouden volgens Kuyper een eigen 'christelijke wetenschap' moeten ontwikkelen, maar bij deze 'christelijke wetenschap' dacht Kuyper nog niet aan het creationisme, zoals dat tegenwoordig vorm heeft gekregen. Dit behelst ondermeer het idee dat er een alternatieve 'zondvloedgeologie' mogelijk is, waarin het ontstaan van aardlagen en fossielen wordt toegeschreven aan een wereldwijde zondvloed.

Ook veroordeelde Kuyper niet de opvattingen van geestverwante calvinisten in de VS, zoals Benjamin Warfield, die openstonden voor de idee van evolutie.

open

Juist deze open houding van Amerikaanse christenen zou in de volgende decennia verdwijnen. Na de Eerste Wereldoorlog ontstond in de VS een krachtige anti-evolutiebeweging. Het idee van een 'zondvloedgeologie' werd toen vooral uitgedragen door één man: de zevendedagsadventist en amateurgeoloog McCready Price. Pas in de jaren zestig, na de publicatie van het boek *The Genesis Flood* (1961) van Morris en Whitcomb, werden de ideeën van Price breed omarmd door evangelicals in de VS.

Het is daarom opvallend dat deze zondvloedgeologie van Price een warm onthaal heeft gekregen in Nederland. Dat gebeurde al lang voordat de EO over het creationisme begon. Voor het eerst duikt de naam van Price namelijk op in de nasleep van de kwestie-Geelkerken (1926): leidinggevende gereformeerde theologen citeerden toen met instemming uit Prices boeken.

Zij bestreden in deze periode moderniserende tendensen in de gereformeerde zuil. Met de introductie van de ideeën van Price probeerden ze een dam op te werpen tegen de openheid onder gereformeerde natuurwetenschappers voor de gangbare geologie.

Ook in de jaren zestig werd de revival van het Amerikaanse creationisme al vroeg opgemerkt in Nederland. De eerste vertalingen van Amerikaanse creationistische boeken kwamen uit vrijgemaakt-gereformeerde hoek: *De evolutieleer, een theorie op haar retour* (1969) van Morris, en *De zondvloed* (1970) van Rehwinkel.

populair

Hoewel vrijgemaakte scherpslijpers meteen waarschuwden dat het hier ging om een theorie uit een niet-gereformeerde, fundamentalistische, traditie, kon dit niet verhinderen dat boeken als die van Rehwinkel heel populair werden. Onder meer omdat critici van het creationisme niet met een eigen alternatief kwamen.

Bij de scheuring in de vrijgemaakte kerken eind jaren zestig kwamen creationisten in verschillende kerkverbanden terecht. Daarna zou zowel binnen de vrijgemaakte als de Nederlands-gereformeerde kerken het creationisme worden uitgedragen.

Gereformeerde creationisten waren vervolgens betrokken bij de oprichting van de Evangelische Omroep en de Evangelische Hogeschool in de jaren zeventig. Ook het Nederlands Dagblad gaf het creationisme decennialang veel ruimte.

voedingsbodem

Het neocalvinistische begrip 'christelijke wetenschap' bleek gedurende de twintigste eeuw een vruchtbare voedingsbodem te zijn voor het creationisme. Het creationisme kan daarom niet worden afgedaan als Amerikaans fenomeen, dat door de EO in Nederland is geïmporteerd.

Al ver voor de oprichting van de EO hadden gereformeerden in Nederland het omarmd. Het is daarom veel dieper geworteld dan wel wordt gesuggereerd. En wanneer je ervan af zou willen, zul je dat onder ogen moeten zien.

Dit artikel is gebaseerd op een gisteren gehouden lezing tijdens een congres over het evolutiedebat in protestants-christelijk Nederland